

CCJE(2025)6

Страсбург, 14 листопада 2025 року

**КОНСУЛЬТАТИВНА РАДА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУДДІВ
(КРЄС)**

**КРЄС Висновок № 28 (2025)
щодо важливості добробуту суддів
для здійснення правосуддя**

I. Вступ: передумови, обґрунтування, мета та сфера застосування Висновку

1. Відповідно до мандату, наданого Комітетом міністрів, Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) підготувала даний висновок щодо важливості добробуту суддів для здійснення правосуддя.
2. Ефективна, незалежна та неупереджена судова система є основою належного функціонування будь-якого демократичного суспільства. Основним принципом і правом, гарантованим статтею 6 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), є право кожного на справедливий і публічний розгляд справи незалежним і неупередженим судом¹. Ці основоположні принципи судової незалежності та неупередженості лежать в основі належного відправлення правосуддя та верховенства права. Їх надзвичайна важливість відображається у тому, що вони захищені на міжнародному рівні ЄКПЛ,² Загальною декларацією прав людини,³ Міжнародним пактом про громадянські та політичні права,⁴ а також внутрішніми конституційними, статутними та загальними законами.
3. Завдяки своїй посаді судді виконують важливу функцію в суспільстві як захисники верховенства права. Їм довірено захищати основоположні права людини та належне відправлення правосуддя, а також здійснювати важливий контроль і протидію виконавчій владі, забезпечуючи, щоб така влада не використовувалась довільно або без відповідальності.
4. Однак останніми роками судова влада стикається з гострими викликами, які загрожують вищезазначеним основоположним принципам і правам. Пандемія COVID-19, зростаюча демократична нестабільність, війни та глобальні конфлікти становлять неминучу загрозу для верховенства права, яке судді покликані захищати. Все більшою проблемою стає неповага до судової незалежності з боку уряду, парламенту, ЗМІ та соціальних медіа.⁵ Закономірним наслідком права на публічний розгляд справи, гарантованого статтею 6 ЄКПЛ, є те, що судді піддаються посиленому зовнішньому контролю та критиці. Крім того, поширення дезінформації шкодить репутації судової влади та створює тиск на судову незалежність і прийняття рішень. На цьому тлі виникли занепокоєння щодо добробуту суддів, зокрема їхньої особистої безпеки. Ці занепокоєння мають пряий вплив на якість та ефективність роботи суддів, а також на цілісність і належне функціонування судової системи.
5. Значний внутрішній та зовнішній тиск може потенційно підірвати незалежність та неупередженість судової влади, а також стійкість суддів до такого тиску.⁶ Такий тиск також може поставити під загрозу здатність судді об'єктивно оцінювати докази та тлумачити закон, що необхідно для винесення обґрунтованих судових рішень.⁷ Занадто велике навантаження, надмірний тиск часу та втома можуть

¹ Висновок № 3 (2002) (КРЕС), пункт 14; див. також Велику хартію суддів (Основні принципи) КРЕС від 2010 року, пункти 1-2.

² Європейська конвенція з прав людини, ст. 6.

³ Загальна декларація прав людини, ст. 10.

⁴ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ст. 14.

⁵ Європейська мережа рад правосуддя (ENCJ), Опитування суддів щодо незалежності судової влади (2025), стор. 46-48.

⁶ Висновок № 25 (2022) КРЕС, пункт 60.

⁷ Висновок № 11 (2008) КРЕС, пункт 34.

призвести до когнітивного виснаження, що потенційно може погіршити якість судових рішень та здатність суддів ефективно управляти своїм навантаженням і підтримувати ефективність судових проваджень. Коли судді почуваються добре і здатні працювати на повну силу, судова влада сприймається як компетентна і справедлива, що, в свою чергу, зміцнює довіру громадськості до системи правосуддя.⁸

6. Тому в цьому висновку розглядається питання про те, як можна захищати та сприяти добробуту суддів з метою підвищення якості та ефективності їхньої роботи, а також підтримки незалежності та неупередженості судової влади як основних складових належного функціонування судової системи.⁹
7. Цей Висновок підготовлено на основі попередніх висновків КРЕС,¹⁰ Рекомендації CM/Rec(2010)12 Комітету міністрів державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та відповідальність, документів Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія), Європейської комісії з ефективності правосуддя (CEPEJ) та Європейського комітету з правового співробітництва (CDCJ). Він також враховує Основні принципи незалежності судової влади Організації Об'єднаних Націй, Бангалорські принципи поведінки суддів, Наурську декларацію про добробут суддів та інші відповідні інструменти, що стосуються охорони праці та безпеки.¹¹
8. Нарешті, у Висновку враховано відповіді держав-членів на запитальник щодо важливості добробуту суддів для здійснення правосуддя, і він базується на попередньому проекті, підготовленому експертом КРЕС, призначеним Радою Європи, пані Люсіндою Сун.

II. Визначення поняття «добробуту суддів»

9. Для цілей цього висновку, добробут суддів визначається як безперервний процес, що дозволяє суддям процвітати у всіх аспектах їхнього професійного життя і, як мінімум, підтримувати фізичне та психологічне здоров'я, необхідне для ефективного та результативного виконання їхніх судових обов'язків незалежно, неупереджено та добросовісно. Добробут суддів є багатовимірним і включає як позитивні аспекти, такі як зацікавленість у роботі, мотивація та задоволеність роботою, так і негативні аспекти, включаючи психологічне навантаження, тривожність, депресію, вигорання та травми, спричинені роботою.

---

⁸ Висновок № 1 (2001) КРЕС, пункт 12.

⁹ Хартія основоположних прав Європейського Союзу, ст. 47; Міжамериканська конвенція з прав людини, ст. 8; Міжнародні стандарти судової незалежності Маунт-Скопус, принцип 1.1.

¹⁰ Зокрема, Велика хартія суддів КРЕС (2010); Висновок № 1 (2001) щодо незалежності судової влади та невідворотного призначення суддів; Висновок № 2 (2001) щодо фінансування та управління судами; Висновок № 3 (2002) щодо принципів та правил, що регулюють професійну поведінку суддів, зокрема етику, несумісну поведінку та неупередженість; Висновок № 6 (2004) щодо справедливого судового розгляду в розумні строки; Висновок № 11 (2008) щодо якості судових рішень; Висновок № 17 (2014) щодо оцінки роботи суддів, якості правосуддя та поваги до незалежності судової влади; Висновок № 18 (2015) щодо становища судової влади та її відносин з іншими гілками влади в сучасній демократії; Висновок № 25 (2022) щодо свободи вираження поглядів суддів; та Висновок № 26 (2023) щодо прогресу: використання допоміжних технологій у судовій системі.

¹¹ Включно з Конвенцією Міжнародної організації праці про безпеку та гігієну праці 1981 року (№ 155) та Конвенцією Міжнародної організації праці про рамки сприяння безпеці та гігієні праці 2006 року (№ 187).

10. Високі вимоги до судової роботи можуть призвести до сильного стресу у суддів, але ступінь стресу залежить від наявності фізичних, психологічних, соціальних або організаційних аспектів роботи, які можуть допомогти їм досягти своїх робочих цілей, зменшити робочі навантаження та стимулювати особистісний ріст, навчання та розвиток.
11. Незважаючи на велике навантаження на роботі, судді відчувають задоволення від декількох факторів, що позитивно впливають на їхнє самопочуття. У відповідях на анкету держав-членів КРЕС найчастіше як позитивна риса судової роботи називалися цілеспрямованість і значущість роботи. У відповідях неодноразово відзначалося величезне задоволення, яке приносить судова робота, що має характер державної служби, здійснення правосуддя та дотримання верховенства права.
12. Іншими поширеними джерелами задоволення для суддів є автономія та незалежність у прийнятті рішень, інтелектуально стимулююча та складна робота, професійне зростання, кар'єрна безпека, визнання та повага, а також приналежність до судової спільноти, яка забезпечує колегіальність та підтримку. Ці джерела задоволення, або позитивні риси судової роботи, є важливими механізмами, завдяки яким судді відчувають добробут.

III. Виклики в роботі суддів

13. Робота суддів є за своєю суттю складною і відповідальною, що вимагає від них виконання своїх обов'язків в умовах численних структурних, процедурних і суспільних тисків. У цьому розділі розглядаються ці виклики та їх вплив на добробут суддів. Враховуючи складний характер роботи та зазвичай обмежені фінансові ресурси для задоволення цих потреб, особливо важливо враховувати фактори, що дозволяють мінімізувати виклики, з якими стикаються судді у своїй роботі.

(i) Навантаження та часовий тиск

14. Велике навантаження, тривалий робочий день і брак часу є значними факторами стресу, що впливають на суддів.¹² Ці вимоги можуть негативно вплинути на якість судового обґрунтування та прийняття рішень, якщо судді не мають достатньо часу для підготовки своїх рішень.¹³ Вони також є серйозною проблемою, що впливає на незалежність судової влади та право на справедливий розгляд справи в розумні строки відповідно до статті 6 ЄКПЛ.¹⁴ Незалежність може бути суттєво обмежена, якщо судді не мають часу для проведення процедур у спосіб, який вони вважають необхідним для забезпечення справедливого судочинства.¹⁵
15. Необґрунтований тиск з метою прискорення судових розглядів та досягнення виробничих показників може вплинути на незалежність судової влади, створюючи неявні стимули для надання пріоритету ефективності, що призводить до

¹² Глобальна мережа судової доброчесності, УНП ООН. Дослідження зв'язків між добробутом суддів та судовою доброчесністю (2022), Женева.

¹³ Висновок № 11 (2008) КРЕС, пункти 26, 34.

¹⁴ Глобальна мережа судової доброчесності, УНП ООН. Дослідження зв'язків між добробутом суддів та судовою доброчесністю (2022), Женева. Див. також, Європейська мережа рад правосуддя (ENCJ) Опитування суддів щодо незалежності судової влади (2025), стор. 36.

¹⁵ Див. Європейська мережа рад правосуддя (ENCJ) Опитування суддів щодо незалежності судової влади (2025), стор. 34.

плутанини між якістю правосуддя та надмірним акцентом на продуктивності.¹⁶ Під таким тиском судді можуть відчувати надмірний конфлікт між якістю та кількістю роботи.¹⁷

16. Частково ці виклики посилюються через зростаючу складність правових систем. Хоча судова робота за своєю суттю вимагає від суддів працювати в умовах правових та міжособистісних конфліктів, ескалація таких конфліктів у сучасному суспільстві стимулювала зростання кількості справ, що вимагають судового втручання, з дедалі більшим обсягом документації, яку необхідно аналізувати та оцінювати. Ця зростаюча складність у поєднанні з поширенням справ, що розглядаються в судах, має прямий вплив на право на справедливий судовий розгляд у розумні строки.

(ii) Вплив травматичного матеріалу

17. Контакт з травматичними матеріалами у справах, що стосуються кримінального, сімейного, імміграційного права, а також права стосовно біженців, може становити підвищений ризик судового стресу. Такі справи зазвичай пов'язані із звинуваченнями у серйозних насильницьких злочинах, військових злочинах, сексуальному насильстві та експлуатації, трагічних смертельних випадках, спори щодо опіки над дітьми, насильстві з боку батьків, питаннях добробуту дітей, торгівлі людьми та жорсткому поводженні. У таких справах, де судді регулярно стикаються з вразливими особами, які пережили надзвичайно травматичні події, опосередкована травма, яку переживають судді, може значно погіршити їхнє самопочуття. Здатність справлятися з підвищеними емоційними вимогами може погіршуватися через робочий тиск та обмеження в часі.¹⁸

(iii) Використання штучного інтелекту (ШІ) та інших допоміжних технологій

18. У попередніх висновках КРЄС підкреслював важливість розвитку та використання технологій таким чином, щоб зберегти та посилити судову автономію, незалежність, неупередженість та верховенство права.¹⁹
19. Низький рівень добробуту суддів може призвести до надмірної залежності від штучного інтелекту та інших технологій. Це може бути особливо помітним, коли судді перебувають у стані сильного стресу та тиску, що виснажує їхні емоційні та когнітивні ресурси. За таких обставин судді можуть відчувати спокусу покласти на технології, не застосовуючи необхідного контролю за прийняттям рішень щодо результатів, отриманих за допомогою використовуваних технологій, і не проводячи належних перевірок для виявлення потенційних галюцинацій штучного інтелекту, які вони можуть містити.²⁰ Отже, забезпечення добробуту суддів має

¹⁶ Висновок № 17 (2014) КРЄС, пункт 35; Висновок № 6 (2004) КРЄС, пункт 42; Європейська мережа рад правосуддя (ENCJ), опитування суддів щодо незалежності судової влади (2025), стор. 26.

¹⁷ Висновок № 17 (2014) КРЄС, пункт 42. Керівні принципи СЕРЕJ щодо оцінки якості роботи суддів (2024), керівний принцип 12, сторінка 15.

¹⁸ Щодо психосоціального навантаження на суддів, спричиненого певними ситуаціями, та його впливу на неупередженість, див. документ СЕРЕJ: Подолання ізоляції суддів. Керівні принципи щодо вдосконалення навичок і компетенцій суддів, посилення обміну знаннями та співпраці, а також подолання культури судової ізоляції (2019), параграфи 101, 102, 104.

¹⁹ Висновок № 26 (2023) КРЄС. Див. також Європейську етичну хартію СЕРЕJ щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому оточенні (2018), зокрема її п'ятий принцип «під контролем користувача», а також Керівні принципи СЕРЕJ щодо електронного подання документів до суду (e-filing) та цифровізації судів (2021).

²⁰ «Галюцинації ШІ» — це випадки, коли система штучного інтелекту генерує інформацію, яка здається правдоподібною, але є фактично невірною, вигаданою або непідтвердженою перевіреними даними.

вирішальне значення для ефективного та відповідального використання ШІ та інших допоміжних технологій.

20. Якщо допоміжні технології не впроваджуються належним чином,²¹ судді можуть втратити автономію та контроль, а також впевненість у собі та самоефективність. Судді можуть відчувати загрозу своїй автономії, якщо не існує належних або відповідних вказівок щодо правильного використання технологій. Широке використання ІТ-інструментів та штучного інтелекту також може призвести до значного збільшення кількості процесуальних документів та супутньої відсутності систематичних зусиль сторін судового процесу щодо достатньої структуризації, узагальнення або уточнення фактів. Невідповідне використання цих технологій може таким чином вплинути на навантаження суддів та якість їхньої роботи, збільшивши кількість справ, які судді можуть розглянути протягом певного періоду часу, та швидкість розгляду справ.²²

(iv) Проблеми фінансування

21. Належне фінансування судової влади²³ тісно пов'язане з її незалежністю, доступом до правосуддя та правом на справедливий розгляд справи у розумні строки.²⁴ Недофінансування та недостатня винагорода суддів²⁵ можуть призвести до виникнення вакансій у судовій системі, проблем із наймом та утриманням персоналу, дефіциту кадрів та накопичення незавершених справ, що збільшує навантаження на суддів та підвищує рівень їхнього стресу, що, в свою чергу, може вплинути на якість їхніх рішень.

(v) Політичне втручання

22. В останні роки політичне втручання в деяких країнах підірвало незалежність і неупередженість судової влади, що, в свою чергу, підірвало демократію і верховенство права.²⁶ Недостатня повага до незалежності судової влади з боку уряду, парламенту та ЗМІ є дедалі актуальнішою проблемою в цих державах-членах.²⁷ Судді можуть відчувати тиск з метою винесення рішень, які відповідають політичним очікуванням, ризикуючи своєю неупередженістю, або вони можуть стикатися із звинуваченнями у судовій упередженості, коли виносять рішення у справах, які вважаються несприятливими для політичних ідеологій. Політичне втручання іноді маскується під впровадження реформ, які не мають законної мети

²¹ Висновок № 26 (2023) КРЄС.

²² Керівні принципи СЕРЕЖ щодо якості судових дебатів у цивільних та адміністративних справах (2025), параграфи 13-14.

²³ Щодо відсотка ВВП (валового внутрішнього продукту), що виділяється на судову систему, див. СЕРЕЖ 2024 Оціночний звіт європейських судових систем (дані за 2022 рік), Тенденції та висновки, стор. 2.

²⁴ Висновок № 2 (2001) КРЄС, пункти 2-3; див. також Висновок № 6 (2004) КРЄС, пункт 20; Висновок № 11 (2008) КРЄС, пункт 14; Висновок № 18 (2015) КРЄС, пункт 51. Див. також Звіт СЕРЕЖ про оцінку європейських судових систем за 2024 рік (дані за 2022 рік), частина 1: Загальний аналіз, стор. 19.

²⁵ Щодо фінансування судової влади див. Звіт СЕРЕЖ 2024 про оцінку європейських судових систем (дані за 2022 рік), частина 1: Загальний аналіз, стор. 19 і наступні. Див. також опитування суддів щодо незалежності судової влади, проведене Європейською мережею рад судової влади (ENCJ) (2025), стор. 34.

²⁶ Звіт Генерального секретаря за 2025 рік «На шляху до нового демократичного пакту для Європи», основні висновки в розділі «Функціонування демократичних інститутів», стор. 35. Див. також Звіт Спеціального доповідача ООН з питань незалежності суддів і адвокатів, 16 липня 2020р., A/74/176, пункт 63.

²⁷ Звіт CDCJ (Європейського комітету з питань правового співробітництва) Генеральному секретарю Ради Європи про перегляд виконання Плану дій Ради Європи щодо зміцнення незалежності та неупередженості судової влади (2022), пункт 5. Див. також опитування суддів щодо незалежності судової влади, проведене Європейською мережею рад правосуддя (ENCJ) (2025), сторінки 46-48.

поліпшення якості відправлення правосуддя, а навпаки, мають на меті зміну персоналу та/або зниження гарантій незалежності судової влади.²⁸

23. Вже кілька років поспіль у деяких державах-членах спостерігається тенденція до посилення тиску на суддів у випадках, коли виконавча влада не виконує або не забезпечує виконання судових рішень, винесених проти неї.
24. У державах, де демократичний регрес є особливо вираженим, судді можуть стикатися з прямими загрозами їхній незалежності та безпеці. Це може бути стеження, переслідування, публічне очорнення або навіть фізичне насильство. В крайніх випадках судді можуть бути затримані, усунені з посади або змушені піти у вигнання за рішення, які вважаються несприятливими для правлячої влади. Такий політичний вплив може створити значний судовий стрес, що може зменшити здатність судді проявляти належну стриманість для збереження своєї незалежності та неупередженості в умовах такого тиску.
25. Тиск на суддів з метою примусити їх дотримуватися або підтримувати політичні програми [незалежно від того, чи походить такий тиск ззовні чи зсередини судової системи] має шкідливі наслідки для доброчесності та незалежності суддів, довіри громадськості до судової системи і, зрештою, для верховенства права.²⁹ Ці політичні впливи можуть створювати значний стрес для суддів, що може послабити їх здатність проявляти належну стриманість для збереження своєї незалежності та неупередженості в умовах такого тиску.³⁰

(vi) Загрози особистій безпеці та захищеності

26. Стаття 6 ЄКПЛ вимагає, щоб судові провадження та рішення були загальнодоступними. КРЕС підтверджує свою підтримку цього фундаментального принципу, який зміцнює довіру громадськості до судової системи, але також може піддавати суддів підвищеному громадському контролю та особистому ризику.
27. Побоювання щодо загроз особистій безпеці та захищеності суддів були висловлені в інших країнах і потребують вирішення.³¹ Ворожі напади на суддів у вигляді словесних образ, переслідувань в Інтернеті, залякувань, а в деяких випадках і фізичного насильства, часто підсилюються політичною поляризацією, дезінформацією в ЗМІ та незадоволенням громадськості судовими рішеннями, особливо у гучних справах, що стосуються політично суперечливих або соціально чутливих питань.
28. Загрози особистій безпеці та захищеності суддів мають серйозні наслідки для доброчесності та незалежності судової влади.³² Коли судді піддаються

²⁸ «Персонал» включає суддів, державних службовців судових установ та співробітників.

²⁹ Перелік критеріїв верховенства права Венеціанської комісії (2016) містить усі основні елементи незалежності та неупередженості судової влади. Він буде оновлений у 2025 році і базуватиметься на цих елементах, див. Вступний меморандум: Оновлення переліку критеріїв верховенства права Венеціанської комісії: внесок Парламентської асамблеї Ради Європи. Див. також Звіт CDCJ Генеральному секретарю Ради Європи про перегляд виконання Плану дій Ради Європи щодо зміцнення незалежності та неупередженості судової влади (2022), пункт 15.

³⁰ Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) розробив обширну судову практику щодо незалежності та неупередженості суддів, наприклад, у справах *Juszczyszyn* проти Польщі (рішення від 30 січня 2023 року), *Eminağaoğlu* проти Туреччини (рішення від 9 березня 2021 року), *Guðmundur Andri Ástráðsson* проти Ісландії (рішення від 1 грудня 2020 року).

³¹ Європейська мережа рад правосуддя (ENCJ), Опитування суддів щодо незалежності судової влади (2025), стор. 23.

³² Звіт Бюро КРЕС про незалежність та неупередженість судової влади в державах-членах Ради Європи (видання 2019 року), параграфи 41-43.

залякуванню або відчують побоювання за свою особисту безпеку та безпеку своїх сімей, існує ризик, що їхня здатність виносити неупереджені судові рішення може бути порушена.³³

29. Поява соціальних медіа посилила ці ризики, сприяючи швидкому поширенню агресивної риторики та оприлюдненню особистої інформації про суддів. У крайніх випадках судді можуть відчувати посилений тиск, змушуючи їх надавати пояснення, що виходять за межі офіційних судових рішень. Хоча питання, пов'язані з фактичними або передбачуваними діями засобів масової інформації (наприклад, преси, телебачення та радіо), є постійною проблемою з точки зору їхнього неналежного впливу на судові рішення, неналежний вплив соціальних медіа посилюється.³⁴
30. Постійні погрози та проблеми безпеки можуть мати серйозні наслідки для добробуту суддів, викликаючи у них тривогу та відчуття ізоляції, особливо коли судді змушені змінювати свій звичний розпорядок дня або обмежувати свою публічну присутність.

(vii) Війна та глобальні конфлікти

31. Політичні переслідування та загрози особистій безпеці та захищеності посилюються в періоди війни та глобальних конфліктів. Такі умови часто провокують посилення атак на верховенство права, оскільки уряди застосовують надзвичайні повноваження, обмежують громадянські свободи та ставлять національну безпеку понад правами особи. Судді повинні виносити рішення в умовах невизначеності, коли правові принципи можуть бути навмисно обійдено, а їхні рішення можуть бути безпосередньо оскаржені політичними або військовими інтересами.
32. У воєнний час фізичний та психологічний тиск на суддів може бути надзвичайно сильним. Окрім фактичного або очікуваного руйнування будівель судів та правової інфраструктури, значні втрати ресурсів можуть відбуватися через постійну участь у справах з високими ставками, загрози особистій безпеці та моральний тягар рішень, що впливають на життя та свободи людей. Ці сукупні втрати створюють середовище з високим рівнем стресу, в якому судді повинні продовжувати виконувати свої обов'язки під величезним психологічним тиском. Без належної підтримки колег та інституцій судді можуть відчувати гостру ізоляцію, а їхнє самопочуття може швидко погіршитися.

---

³³ Висновок КРЄС № 21 (2018).

³⁴ Європейська мережа рад правосуддя (ENCJ), Опитування суддів щодо незалежності судової влади (2025), стор. 22.

IV. Ініціативи щодо захисту добробуту суддів

33. Судова влада повинна повною мірою брати участь у ініціативах, що захищають, зміцнюють і посилюють позитивні риси роботи суддів, мінімізуючи її негативні риси, та підтримувати такі ініціативи. Стигматизація, пов'язана зі стресом і поганим самопочуттям, може стати перешкодою для спілкування з колегами та іншими людьми і пошуку допомоги та підтримки в разі потреби. Коли стрес неправильно сприймається як слабкість або форма порушення, а не як нормальна людська реакція на ситуативний тиск, участь у будь-яких організованих ініціативах щодо добробуту стає ускладненою. Це стосується також суддів, які загалом звикли вирішувати проблеми самостійно та автономно. Включення міжнародних стандартів до систем управління судовою владою відповідає найкращим світовим практикам та підтверджує прихильність судової влади до своєї незалежності.³⁵

(A) Загальне управління та підзвітність

34. В основі будь-якого підходу до забезпечення добробуту суддів лежить надійна система управління, яка визнає добробут суддів як необхідну передумову незалежності, неупередженості та якості їх роботи. Судова влада повинна взяти на себе відповідальність за розробку та підтримку такої системи управління. Створення внутрішніх механізмів для поліпшення добробуту суддів сприятиме більшій незалежності та стійкості судової влади, а також захистить ініціативи від політичного втручання та зловживань.

35. Судова влада повинна мати необхідні повноваження та вплив, щоб забезпечити створення належних структур управління добробутом, з ефективними системами, процесами та механізмами контролю, а також достатнє виділення ресурсів судів на розробку політик та процедур, що сприятимуть добробуту суддів. Можуть бути створені спеціальні комітети з питань добробуту, щоб забезпечити розробку, ефективно впровадження та координацію стратегій і планів щодо поліпшення добробуту суддів. В ідеалі стратегії добробуту повинні бути стандартизовані для застосування на національному рівні до всіх судів у державі-члені.

36. Також можуть бути створені спеціальні підрозділи з питань запобігання професійним ризикам для організації та визначення пріоритетності ініціатив. До обов'язків таких підрозділів може входити проведення періодичних психосоціальних оцінок ризиків, пов'язаних з умовами праці суддів, оцінка рівня стресу суддів через відповідні проміжки часу, розробка політик і процедур щодо забезпечення добробуту, а також розробка і впровадження цільових заходів для зменшення виявлених ризиків. У виконанні цих завдань можуть допомогти наймання або налагодження партнерських відносин з кваліфікованими фахівцями з питань охорони праці та добробуту, такими як організаційні психологи.

(B) Запобігання

37. Ініціативи повинні бути спрямовані на запобігання надмірному стресу суддів та поганому самопочуттю. Такі ініціативи повинні організовуватися за активної участі суддів, щоб забезпечити внесення відповідних, реалістичних і практичних змін.

---

³⁵ Конвенція МОП про безпеку та гігієну праці, 1981 р. (№ 155); Конвенція МОП про рамки сприяння безпеці та гігієні праці, 2006 р. (№ 187).

Вони повинні підвищувати обізнаність про необхідність забезпечення розумних умов праці суддів, таких як їхнє навантаження, фізичне середовище та винагорода, для підтримки їхнього добробуту.

(i) Забезпечення особистої безпеки та захисту

38. У деяких державах-членах судді піддаються цілеспрямованим актам насильства, залякування, зловживань та переслідувань, які часто спричинені необ'єктивним висвітленням у ЗМІ та організованими політичними атаками на судову владу. Ці ворожі напади мають на меті послабити незалежність та неупередженість судової влади і підірвати довіру та впевненість громадськості в судовій системі.³⁶
39. Ризики для безпеки та захисту можуть виходити за межі фізичних погроз і включати значні вразливості в області кібербезпеки та захисту даних. Судді часто мають справу з конфіденційною особистою інформацією та інформацією, пов'язаною зі справами, що робить їх потенційними цілями для кібератак та витоку даних. Розголошення конфіденційних даних може поставити під загрозу не тільки цілісність судових проваджень, але й особисту безпеку суддів та їхніх сімей.
40. Вкрай важливо, щоб у всіх судах були впроваджені ефективні системи, процеси та засоби контролю для оцінки та моніторингу загроз особистій безпеці та захищеності суддів, а також для забезпечення розслідування інцидентів та вжиття відповідних заходів залежно від характеру загрози. Такі заходи повинні постійно переглядатися з метою оцінки їхньої доцільності та необхідності. Як мінімум, судові будівлі повинні бути обладнані належним рівнем безпеки, який може бути підвищений у разі потреби, коли судді головуєть у особливо резонансних справах або в кризових ситуаціях.³⁷ У крайніх випадках, коли життя, безпека та захищеність судді знаходяться під серйозною загрозою, держава зобов'язана відповідно до статей 2 та 3 ЄКПЛ розслідувати та притягнути до відповідальності винних у таких злочинних діях. Крім того, у разі необхідності може виникнути обов'язок вжити додаткових заходів безпеки для захисту суддів та їхніх сімей.
41. Хоча негативних коментарів громадськості не можна уникнути,³⁸ судова влада може вживати заходів для того, щоб судді не відчували себе ізольованими та покинутими, особливо під час винесення рішень у гучних справах, коли вони піддаються публічній критиці та зловживанням. У таких ситуаціях єдність та підтримка колег, голів судів та/або рад судової влади можуть стати важливим ресурсом для захисту добробуту суддів у разі виникнення таких особистих нападів на них.
42. Судові прес-служби мають вирішувати проблеми, що виникають через дезінформацію та неправдиві повідомлення в ЗМІ, забезпечуючи офіційний канал для оприлюднення резюме судових рішень та процедуру реагування на коментарі, що з'являються. Створення прес-служб судів або відділів з питань ЗМІ та комунікацій заохочується Радою Європи та Комітетом міністрів Ради Європи.³⁹ Ці заходи можуть полегшити тиск, який відчувають судді, які змушені публічно захищати себе, уникаючи будь-якого враження про відсутність неупередженості

³⁶ Звіт Бюро КРЄС про незалежність та неупередженість судової влади в державах-членах Ради Європи (видання 2019 року), параграфи 41-43.

³⁷ Керівні принципи СЕРЄУ щодо організації та доступності приміщень судів (2014), розділ 4.4.1.

³⁸ Звертаючи увагу на фундаментальне право на свободу вираження поглядів, ЄКПЛ, ст. 10.

³⁹ Рекомендація Комітету міністрів СМ/Рес (2010) 12 щодо суддів: незалежність, ефективність та відповідальність, пункт 29; див. також Висновок КРЄС № 25 (2022), пункт 64.

або незалежності.⁴⁰

(ii) Прозорість та дестигматизація стресу

43. Судді повинні відчувати впевненість, щоб відкрито висловлювати будь-які занепокоєння щодо своєї безпеки, захисту та добробуту. Якщо судді не відчують свободи обговорювати або піднімати ці питання, це може призвести до посилення відчуття ізоляції, що може посилити будь-який рівень стресу, який вони відчують.
44. Необхідність боротьби зі стигматизацією в судовій системі виникає на системному рівні і має вирішальне значення для заохочення участі в ініціативах, що підтримують добробут суддів шляхом навчання та освіти. Зусилля з реалізації будь-яких організованих ініціатив щодо добробуту будуть марними, якщо судді не братимуть у них участі. Тому надзвичайно важливо формувати культуру, яка нормалізує розмови про стрес і пошук підтримки.

(iii) Справедливі та прозорі практики управління людськими ресурсами

45. Політика та практика управління людськими ресурсами в частині управління ефективністю, навчання та розвитку можуть бути розроблені таким чином, щоб стимулювати залученість та підсилювати у суддів відчуття судової цілеспрямованості та значущості їхньої ролі в юридичній професії та суспільстві. Прозора політика та процеси управління людськими ресурсами в частині призначення та просування суддів також можуть сприяти зміцненню відчуття стабільності та безпеки кар'єри суддів і підсилювати відчуття автономії та контролю над своїм професійним зростанням та розвитком. Добробут суддів може бути додатково покращений завдяки наявності гнучких умов праці, що полегшують суддям поєднання їхніх обов'язків із сімейними обов'язками та інтересами у сфері дозвілля. Такі умови також можуть посилити відчуття балансу між роботою та особистим життям, що є ще одним фактором, який може зменшити або усунути стрес, який відчують судді.

(iv) Сприяння позитивному лідерству

46. Судді повинні мати повну ясність і впевненість у всіх питаннях, які їх стосуються. Слід періодично планувати структуровані бесіди між суддями, які обіймають керівні посади, та окремими суддями для обговорення конкретних проблем, пов'язаних із добробутом, та документування будь-яких узгоджених заходів, які будуть вжиті для пом'якшення цих проблем. Це не тільки підкреслить важливість добробуту суддів та серйозне ставлення до цього питання з боку судової влади, але й може посилити відчуття автономії та кар'єрної безпеки суддів.
47. Судді, які обіймають керівні посади, також можуть сприяти формуванню у суддів відчуття значущості їхньої роботи, що є важливим фактором добробуту суддів, яке може бути підірване багатьма проблемами, розглянутими в цій думці, наприклад, через політичне втручання, особисті напади на суддів та тривале розглядання складних і тяжких справ.

(v) Розвиток інклюзивної культури судів та соціальних мереж

---

⁴⁰ Висновок № 18 (2015) КРЄС, пункт 53.

48. Позитивна культура суду, в якій судді відчувають підтримку з боку своїх колег, може сприяти формуванню почуття приналежності та зміцненню професійної ідентичності.⁴¹ Ці позитивні соціальні взаємодії надають суддям можливість допомагати, наставляти та підтримувати своїх колег, і можуть бути особливо важливими для того, щоб судді відчували, що вони можуть звертатися за порадою до своїх колег під час розгляду складних або тяжких справ.
49. У багатьох країнах судова влада створила мережі судової підтримки, щоб надати суддям можливість отримати підтримку колег та налагодити професійні зв'язки. Ці мережі також можуть сприяти формуванню почуття колегіальності, колективної мети та спільноти, що може стати важливим ресурсом для захисту та сприяння добробуту суддів, особливо коли вони піддаються цілеспрямованим і ворожим нападкам з боку уряду, парламенту та (соціальних) медіа. Асоціації суддів роблять значний внесок у колегіальність та дух спільноти серед суддів. Соціальні заходи та інші активності також можуть бути впроваджені для сприяння інклюзивності та відчуттю приналежності.

(vi) Впровадження та підтримка допоміжних технологій

50. КРЄС повторно наголошує на загальних принципах щодо використання технологій у судових системах, які були раніше рекомендовані для зменшення навантаження та стресу суддів.⁴² Якщо допоміжні технології не впроваджуються та не підтримуються належним чином, можуть виникнути певні проблеми щодо добробуту суддів. Конкретні заходи, викладені тут, стосуються тих принципів, які особливо сприятимуть захисту та сприянню добробуту суддів, які використовують допоміжні технології.
51. Допоміжні технології повинні використовуватися виключно для підтримки та зміцнення верховенства права і не мають використовуватися для прогнозування або заміни рішень окремих суддів.⁴³ Це не тільки важливо для забезпечення незалежності та неупередженості судової влади, але й необхідно для того, щоб судді не втрачали судову автономію, яка в іншому випадку пом'якшувала б їхній стрес.
52. Слід створити відповідні канали комунікації, щоб судді були належним чином поінформовані про розроблення, розвиток та вдосконалення технологій і мали можливість брати участь у цих процесах.⁴⁴ Відсутність залучення судової влади до процесів цифровізації може негативно вплинути на досвід суддів у роботі з додатками, що може позначитися на їхній незалежності.⁴⁵

(C) Навчання та освіта

53. Ініціативи повинні забезпечувати суддям своєчасну підтримку та навчання, щоб допомогти їм виконувати свої обов'язки безпечно, ефективно та відповідно до принципів верховенства права. Такі ініціативи повинні бути спрямовані на підвищення кваліфікації суддів, надання їм впевненості та безпеки, а також

⁴¹ Див. документ СЕРЕJ: Подолання ізоляції суддів. Керівні принципи щодо вдосконалення навичок і компетенцій суддів, посилення обміну знаннями та співпраці, а також подолання культури судової ізоляції (2019).

⁴² Висновок КРЄС № 26 (2023), пункт 92.

⁴³ Висновок КРЄС № 26 (2023), пункт 92, загальні принципи (i), (ii), (iii).

⁴⁴ Висновок КРЄС № 26 (2023), пункт 92, загальний принцип (viii).

⁴⁵ Європейська мережа рад правосуддя (ENCJ), Опитування суддів щодо незалежності судової влади (2025), стор. 36.

зміцнення індивідуальних здібностей суддів до управління стресом.

54. Багато суддів мають глибоко усвідомлене почуття обов'язку та професійної відповідальності, часто встановлюючи для себе надзвичайно високі стандарти. Це може призвести до самонакладеного перфекціонізму, який, хоча і ґрунтується на сильній відданості справедливості, може посилити стрес і сприяти вигоранню. Судді можуть відчувати, що вони завжди повинні виносити бездоганні рішення, а такі очікування важко виправдати в складних і емоційно напружених умовах. Ці внутрішні очікування можуть посилювати зовнішній тиск на судову роботу, особливо коли бракує ресурсів або коли системні обмеження не дають змоги відповідати таким стандартам.
55. Навчання та освіта повинні бути спрямовані на підвищення обізнаності та розуміння суддями проблем, які можуть негативно вплинути на їхній добробут, та заохочення їх до звернення за допомогою. Ці цілі можуть бути досягнуті за допомогою офіційних програм навчання та освіти для суддів, що проводяться на національному та європейському рівнях, а також за допомогою індивідуальних заходів, розроблених з урахуванням конкретних потреб.⁴⁶ Програми повинні бути доступними для всіх суддів і пропонувати ряд структурованих курсів про те, як судді можуть індивідуально захищати свій добробут. Транскордонні обміни та навчання, організовані на європейському рівні, дадуть змогу обмінюватися найкращими практиками, а також створити та зміцнити європейську судову солідарність, тим самим зменшивши відчуття самотності та ізольованості суддів. Вони повинні охоплювати загальні питання, такі як ефективне управління стресом, а також більш спеціалізовані теми, такі як управління складними справами, реагування на опосередковану травму та спілкування із засобами масової інформації та громадськістю. Хоча участь має бути добровільною, слід заохочувати усвідомлення цінності цих курсів.

(D) Індивідуальні заходи підтримки

56. Добробут суддів є спільною відповідальністю, і окремі судді повинні вживати активних заходів для збереження свого добробуту.⁴⁷ Ініціативи підтримки, спрямовані на окремих суддів, мають на меті доповнити загальнодоступні програми навчання та включають цифрові інструменти самопомоги, які можна легко надати всім суддям. Додаткове навчання та наставництво можуть бути надані для підтримки суддів у розгляді складних або делікатних справ. Заходи також можуть включати програми наставництва та розробку індивідуальних планів розвитку добробуту. Створення структурованих протоколів підбиття підсумків після складних і тяжких справ з метою нормалізації розмов про складні емоції також може допомогти створити безпечний простір для суддів, де вони зможуть обробити та осмислити такі емоції.
57. Ініціативи також можуть включати надання суддям доступу до відповідним чином підготовлених та акредитованих фахівців з охорони праці, таких як клінічні або професійні психологи, які можуть індивідуально надавати їм рекомендації щодо технік або стратегій, що допоможуть їм краще управляти та справлятися з конкретними проблемами, з якими вони можуть стикатися. Доступ до таких послуг повинен бути профінансований та відкритий, але добровільно.

⁴⁶ Зокрема, через Європейську мережу суддівської освіти (EJTN) та Програму Ради Європи з освіти в галузі прав людини для фахівців у галузі права (HELP).

⁴⁷ Декларація Науру про добробут судової системи, Принцип 3.

(Е) Повернення до виконання судових обов'язків

58. У випадках, коли судді перенесли фізичні або психологічні захворювання чи травми, які могли призвести до тимчасового відсторонення від виконання судових обов'язків, слід вжити заходів для забезпечення їх безпечного повернення до роботи. Такі заходи можуть включати доступ до послуг психологів, розумні пристосування, консультування та терапію. Розумні пристосування можуть включати надання судді гнучкості у поверненні до роботи, наприклад, неповний робочий день або поетапне повернення до роботи, а також регулярні зустрічі з керівником для обговорення того, як суд може задовольнити їхні потреби.

V. Рекомендації

59. Надзвичайно важливо докладати систематичних зусиль для захисту та сприяння добробуту суддів.
60. Відповідно, КРЄС рекомендує, щоб ініціативи, спрямовані на захист, просування та підтримку добробуту суддів, відповідали таким принципам:
- (i) Добробут суддів є необхідною умовою для здійснення правосуддя. Судова влада повинна взяти на себе відповідальність за розробку та підтримку надійної системи управління, яка визнає добробут суддів як необхідну передумову незалежності, неупередженості, якості та ефективності судової влади, а також верховенства права.
  - (ii) Судова влада повинна повною мірою брати участь у ініціативах, що захищають, зміцнюють та покращують позитивні риси судової роботи (наприклад, цілеспрямованість та значущість роботи, автономія та незалежність), мінімізуючи при цьому її негативні риси, а також підтримувати такі ініціативи. Ініціативи повинні підвищувати обізнаність про необхідність забезпечення розумних умов праці суддів, таких як робоче навантаження, фізичне середовище та винагорода, для підтримки їхнього добробуту.
  - (iii) Ініціативи мають бути спрямовані на запобігання надмірному та непотрібному судовому навантаженню і повинні організовуватися за активної участі суддів, щоб забезпечити внесення відповідних, реалістичних і практичних змін.
  - (iv) Вкрай важливо, щоб у всіх судах були впроваджені ефективні системи, процеси та системи моніторингу для оцінки загроз фізичній, психологічній та цифровій безпеці суддів. Держава зобов'язана розслідувати та переслідувати в кримінальному порядку злочинні дії, що впливають на безпеку суддів, а також вживати додаткових заходів для захисту суддів та їхніх сімей, коли їхня безпека перебуває під серйозною загрозою.
  - (v) Необхідно докласти зусиль для боротьби зі стигматизацією в судовій системі, щоб судді відчували себе впевнено і могли відкрито висловлювати свої побоювання щодо своєї безпеки, захисту та добробуту.
  - (vi) Політика управління людськими ресурсами повинна бути справедливою та прозорою, щоб сприяти процесу найму та утриманню судових

призначень. Політика та процеси повинні сприяти кар'єрному зростанню суддів, їх професійній безпеці, а також надавати можливості для навчання та розвитку і забезпечення балансу між роботою та особистим життям.

- (vii) Слід заохочувати позитивні практики керівництва та створювати ефективні канали комунікації, щоб усі судді мали повну ясність і впевненість щодо всіх питань, які їх стосуються.
- (viii) Слід розвивати інклюзивну культуру судів та соціальні мережі для підтримки колегіальності, професійної ідентичності, інклюзивності та приналежності серед суддів, визнаючи переваги таких позитивних соціальних взаємодій для добробуту судової системи.
- (ix) Допоміжні технології повинні використовуватися виключно для підтримки та зміцнення верховенства права і не повинні використовуватися для передбачення або заміни рішень окремих суддів.
- (x) Слід створити відповідні канали комунікації, щоб судді були належним чином поінформовані про розробку, розвиток та вдосконалення технологій і мали можливість брати участь у цих процесах.
- (xi) Суддям на національному та європейському рівнях слід надавати своєчасну підтримку та доступ до навчання, щоб допомогти їм безпечно та ефективно виконувати свої обов'язки. Транскордонні обміни та навчання на європейському рівні дадуть змогу обмінюватися передовим досвідом.
- (xii) Навчання повинно охоплювати ефективне управління стресом та спеціалізовані теми, такі як управління складними випадками та реагування на опосередковану травму. Усі судді повинні мати доступ до програм навчання та освіти для підтримки їхнього добробуту на всіх етапах кар'єри.
- (xiii) Кожен суддя має вживати активних заходів для збереження свого добробуту. Для цього судді повинні мати доступ до індивідуальних заходів підтримки, що доповнюють загальнодоступні програми навчання. Такі заходи повинні бути індивідуалізованими, щоб задовольняти особисті потреби та підтримувати суддів у вирішенні будь-яких конкретних проблем, з якими вони можуть стикатися. Доступ до послуг з охорони праці повинен фінансуватися та бути доступним для суддів на добровільній основі.
- (xiv) У разі, якщо фізичне або психічне захворювання чи травма призвели до тимчасового відсторонення від виконання обов'язків судді, слід вжити заходів для забезпечення безпечного повернення до роботи, надаючи необхідну індивідуальну підтримку.